

Anna Wojtas Harań*

OBIEKTY SPORTOWE – ZMIENNOŚĆ WYMAGAŃ A ICH PONADczasowość

SPORT FACILITIES – REQUIREMENTS' CHANGE VS. OVER TEMPORALITY

Istnieją sposoby, aby obiekty budowlane fascynowały nas nadal, pomimo upływu czasu. Przykłady realizacji obiektów sportowych dowodzą, że wartość emocjonalna, techniczna, a w szczególności doskonałość architektury mogą zapewnić jej ponadczasowość.

Słowa kluczowe: obiekty sportowe, forma architektoniczna, wymagania użytkowe

There are ways to make the building works fascinate us over a time. The look of sports facilities prove that over temporality can be achieved by emotional, technical value, in particular however quality and beauty of architecture.

Keywords: sports facilities, architectural form, user requirements

Wstęp

Obiekty sportowe są szczególnie podatne na „odchodzenie do lamusa”. Zmieniające się wymagania dotyczące użytkowania, wyposażenia doprowadzają do zmian w strukturze budynku, a nawet do jego wyburzenia. Normy mają na celu zapewnienie warunków funkcjonowania, a także ochronę zdrowia, bezpieczeństwa. Nowoczesne dyscypliny sportu wymuszają modyfikacje. Wprowadzanie nowych parametrów technicznych, to również sprawdzian ludzkich możliwości, szansa na rozwój sportu i ustanawianie wyników. Im wyższej rangi imprezy sportowe tym standardy bardziej wygórowane i precyzyjne. Obiekty sporto-

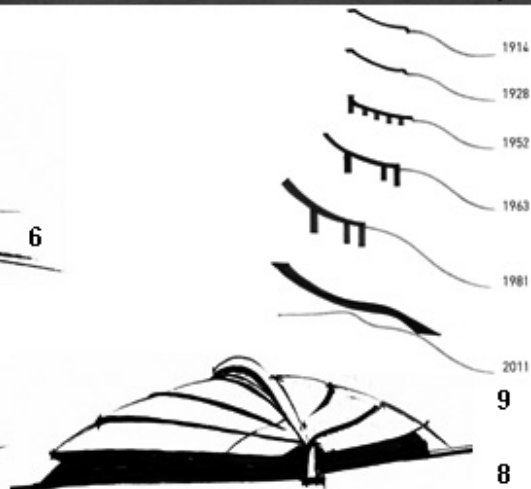
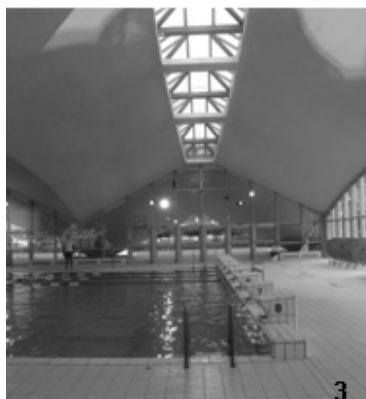
we zazwyczaj wymagają dużej powierzchni, kubatury, rozpiętości. Są przestrzenią, w której wyzwala się emocje. Architekci aby dorównać wyjątkowości funkcji sportowej ubierają ją w widowiskowe kreacje, które łatwo mogą się dezaktualizować. A mimo to budowle związane z ważnymi wydarzeniami sportowymi trwają. Chętnie bowiem odwiedzane są miejsca historycznej rywalizacji, pamiętnego rekordu.

Zmieniające się wymagania użytkowe

Problem zmieniających się potrzeb użytkowników dotyczy m.in. prężnie rozwijającej się dyscypliny skoków narciarskich. Lista wymogów jest ściśle określona,

* Wojtas Harań Anna, dr inż. arch., Politechnika Wroclawska, Wydział Architektury, Zakład Architektury i Planowania Wsi.

1, 2. Les Bains des Docks – wnętrze basenu w Hawrze oraz elewacja basenu jako idealne tło dla rzeźbiarskiej konstrukcji mostu – Pont des Docks (arch. Christophe Cheron, Charles Lavigne) / Les Bains des Docks – interior and facade of swimming pool in Hawre, arch. Jean Nouvel
 3, 4. Basen w Deauville – wnętrze i fasada budynku / Swimming pool in Deauville – interior and facade of building, arch. Roger Taillibert 5. Wieża telekomunikacyjna w Barcelonie / Telekomunikation Tower in Barcelona, arch. Santiago Calatrava 6. Welodrom w Atenach / Velodrome in Athens, arch. Santiago Calatrava 7. Aquatics Centre, arch. Zaha Hadid 8. Hamar Olympic Hall (Vikingskipet), arch. Niels Torp AS i Bjong & Bjong Arkitektfirma AS 9. Schematy skoczni na wzgórzu Holmenkollen na przestrzeni lat / The scheme of jumps on the hill Holmenkollen over the years (fotografie i rysunki autora/ foto and drawings by author)

aby wyniki sportowców mogły być porównywalne. Skocznie muszą być nieustannie dostosowywane do aktualnych przepisów aby uzyskać homologację.

Bogatą przeszłość posiada wzgórze Holmenkollen w Oslo. Obecnie znajduje się tam ikoniczna skocznia wzniesiona w 2011 r. Ze względu na wprowadzenie nowych standardów przez Międzynarodowy Związek Narciarski, zastąpiła ona dotychczasowy pomnik skoków narciarskich – skocznię Holmenkollbakken, funkcjonującą od 1892 roku i osiemnastokrotnie przebudowaną. Wyburzona skocznia była następczynią skoczni Husebybakken, funkcjonującej w latach 1879–1891. Zdecydowały względy praktyczne – unicestwiono budynek. Narodowy i międzynarodowy symbol przetrwał jednak w zupełnie nowej strukturze, w postaci gigantycznej, giętej konstrukcji ze stali i szkła.

Od starożytności miejscem szlachetnej rywalizacji była naturalna dolina pomiędzy wzniesieniami Agra i Ardettos w Atenach, zamieniona na stadion. W przeciwieństwie do norweskiej budowli, w 1895 r. odbudowano stadion z wydobytych i odnowionych pozostałości starożytnej budowli. Pierwotnie odbywały się tam sportowe części uroczystości panatenskich, a w 2004 r., podczas Igrzysk Olimpijskich, zawody łyżnicze i zakończenie biegu maratońskiego, według tradycji pierwszej olimpiady. Obecnie symbol światowego sportu wykorzystywany jest na specjalne uroczystości, nie tylko sportowe. Minimalizm formy, jednorodność kamiennej budowli i jej skala imponują również dzisiaj.

Język form

W Europie rozpowszechnia się nurt architektury, który przedkłada skromność i prostotę, dialog z otoczeniem, działalność intelektualną nad ekstrawagancją. W duchu tych idei, w 2008 r., w dokach w Hawrze, powstał projekt Jeana Nouvela basenu pływackiego. Autor przyznaje się do inspiracji rzymskimi ter-

mami. Oględziny w terenie wykazują jednak, że trudno jest dostrzec relację z krajobrazem hangarów okolicznych doków pomimo, iż obiekt przypomina magazyn. Wszechobecna biel we wnętrzu oślepia, spotęgowana działaniem ostrego, letniego słońca. Biel szybko ulega przebarwieniom w kontakcie z wodą i wilgocią. Homogeniczność materiału i koloru (biała mozaika) sprawia, że uskoki w posadzce, w szczególności pod wodą, są nieoznaczone i niewidoczne a pływak narażony jest na niebezpieczne uszkodzenia ciała. W efekcie zastosowania purystycznych zasad we wnętrzu – brak skrzydeł drzwiowych, w pomieszczeniach panuje przeciąg i chłód. Formalizm tego dzieła (zaprojektowanego wg najnowszych trendów) sprawił, że dopiero co wzniesiony budynek wymaga odnowienia.

Od ponad 40 lat funkcjonuje natomiast basen w Deauville. Został wybudowany w 1966 r. przez Rogera Tailliberta – autora licznych projektów obiektów sportowych. Na owe czasy było to przedsięwzięcie innowacyjne. Ekspresyjne linie, organiczne kształty zdobywały coraz więcej zwolenników, stając w opozycji do kubicznych form architektury funkcjonalizmu. Przekonanie architekta, że sportowcy, z natury rzeczy, związani są z aktywnością i widowiskowością, a więc oczekują równie dynamicznych, reprezentacyjnych dzieł, zaowocowało poezją kształtów połączoną jednak z matematyczną kalkulacją (dobór konstrukcji współgrającej z formą, przemyślane detale, logiczne rozwiązania i przestrzeganie specyficznych dla obiektów sportowych reguł funkcjonalnych). Basen niską bryłą wpisuje się w teren pomiędzy plażą a pierzeją luksusowych hoteli i kasyn, nie przesłaniając jednak widoku morza. W okresie powstania obiektu zachwalano lekkość konstrukcji, płynność elementów, przestronność i wyrazistość motywu przewodniego – krzywej linii. Obecnie, z perspektywy częściej stosowanych konstrukcji drewnianych, stalowych i szkła, żelbetowe powłoki zadania odbierane bywają jako przytłaczające. Na tle

nowopowstających basenów, basen w Deauville wyróżnia się nietypową, ale jednak przebrzmiałą architekturą. Oferuje za to profesjonalne warunki pływakie.

Unowocześnienia

Aby przedłużyć żywotność obiektów, bliskich sercom entuzjastów sportu, ważnych ze względu na historyczne i prestiżowe wydarzenia sportowe, poddaje się je unowocześnieniom.

W Barcelonie, do organizacji Igrzysk Olimpijskich w 1992 r., do istniejących zespołów budowlanych wkomponowano nowatorskie obiekty m.in. wieżę telekomunikacyjną autorstwa Santiago Calatravy, metalową rzeźbę Franka Gehrego, arenę projektu Arata Isozaki (Palau Sant Jordi). Stadion Olimpijski (Estadi Olympic) z 1929 r. przebudowano, pozostawiając jedynie oryginalne fasady wg projektu.

W Atenach istniejące tereny sportowe, przygotowywane do Igrzysk Olimpijskich w 2004 r., ozdobiły przede wszystkim pełne rozmachu dzieła Santiago Calatravy: dach, którym osłonięto stadion z 1982 r. (potężne łuki podpór i powłoka o organicznych kształtach, niezależne od starej konstrukcji stadionu) oraz przekrycie welodromu, ruchoma wertykalna rzeźba – Ściana Narodów, futurystyczny pasaż – Agora, ograniczający Plac Narodów, stalowe łuki bram wejściowych, znicz olimpijski. Utworzono spójny zespół sportowy (OAKA) z zielenią i kwartałami wodnymi. Elementem spinającym również realizację innych architektów, było indywidualne podejście twórcy master planu – Calatravy.

W Wielkiej Brytanii trwają przygotowania do Igrzysk w 2012 roku. W planach, oprócz nowych inwestycji, które już zostały okrzyknięte arcydziełami (jak Aquatic Centre projektu Zahy Hadid), jest wykorzystanie funkcjonujących w Londynie od wielu lat obiektów tj. stadion Wembley (udekorowany potężnym łukiem), Eton Dorney – centrum wioślarstwa

i kajakarstwa (wzbogacony techniczną nowinką – mostem wykonanym w całości z odpadów) oraz Horse Guards Parade, Greenwich Park, Hyde Park, Lord's Cricket Ground, Hampton Court Palace i inne.

Hampton Court Palace jest jednym z londyńskich królewskich pałaców, który ma bogatą sportową tradycję. Znajduje się tu najstarszy, przetrwały kort tenisowy oraz tereny do gry w golfa. Podczas igrzysk pałac będzie miejscem startu i finiszu rywalizacji kolarskich.

Na terenie Horse Guards Parade – w sercu Whitehall, politycznego centrum Anglii (obszar używany od XVII w. na różne uroczystości), odbędą się zawody siatkówki plażowej.

Lord's Cricket Ground jest natomiast skrajnym przykładem interwencji architektonicznych w stan zastany. Obiekt był bazą krykietu od 1814 r., regularnie goszcząc mecze reprezentacji narodowych i międzynarodowych. W 2012 r. boisko będzie gospodarzem zawodów łuczniczych. W 1889 r. położono kamień węgielny pod pawilon MCC (Merylbone Cricket Club) projektu Thomasa Verity (najważniejsza pozostałość po erze wiktoriańskiej). W roku 1926 boisko rozbudowano o trybunę, autorstwa Herberta Bakera. W 1987 r. powstała trybuna Mound Stand, stworzona przez Michael Hopkins & Partners (pionierska lekka konstrukcja składająca się z ze stalowych masztów, want i rozpostartej tkaniny, osadzona na dziewiętnastowiecznej konstrukcji trybun z cegły). W latach 1996–1998 wzniesiono trybuny Grandstand (na miejscu ww. trybuny Bakera) projektu Nicholas Grimshaw & Partners (o kształcie żelbetowego skrzydła, zwieńczonego kratownicą). W 1999 r. na boisku „wylądował obiekt kosmiczny” – Media Center autorstwa Future System (przykład bloboarchitektury, wykonany przy zastosowaniu technologii jachtowych). Każde z osobna są dziełami, obok których nie można przejść obojętnie. W sumie razem tworzą osobliwe połączenie rozmaitych stylów architektonicznych.

Rywalizacja w dziedzinie architektury

Obiekty sportowe mogą być symbolem wydarzeń sportowych i ważnych idei (pokoju, przyjaźni między narodami, tożsamości narodowej, szlachetnej rywalizacji, udostępniania sportu, a także koncepcji projektowania architektonicznego, itd.). Projektowanie obiektów sportowych może być również pretekstem do bicia rekordów technologicznych i kreowania dzieł doskonałych, zgodnie zresztą z zamysłem pierwszych organizatorów igrzysk olimpijskich. Początkowo, oprócz wyczynów sportowych, oceniano osiągnięcia w dziedzinie sztuki (Architekt Richard Konwiarz za stadion we Wrocławiu otrzymał dwukrotnie medale olimpijskie w konkurencji architektury) W Lillehammer, po raz pierwszy w historii Olimpiady, w wprowadzono kwestie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju przy projektowaniu konstrukcji obiektów sportowych. Hamar Olympic Hall (lodowisko do jazdy szybkiej na lodzie na kształt odwróconej do góry dnem łodzi Wikingów) okazał się największą strukturą z drewna klejonego na świecie. Dzisiaj jest jedną z najbardziej elastycznych sal wielofunkcyjnych. Håkons Hall – główna arena do hokeja jest podobnie ambitna w rozwiązaniach z wykorzystaniem architektonicznego potencjału drewna. Gjøvik Olympic Cavern Hall jest największą na świecie jaskinią do użytku publicznego. Sala wielofunkcyjna oraz basen, cafeteria i inne funkcje znajdują się we wnętrzu góry, która przez cały rok utrzymuje temperaturę -8°C . Ze skały wydrążonej z Hovdetoppen ekonomicznie wykonano marinę, promenadę nad jeziorem, parkingi.

Duch Deligny

Z powyższych przykładów wynika, że istnieją metody, aby nie dopuścić do przemijania dzieł architektonicznych. Oprócz oczywistej dbałości o stan techniczny, szczególnie cenna jest rozważa przy podejmowaniu decyzji (która powinna być uzasadniona) o wyburzeniu obiektu budowlanego. Efekty estetyczne oraz prawidłowe funkcjonowanie budynku można w niektórych przypadkach uzyskać bez względu na wiek budowli. Umiejętne łączenie tradycyjnych rozwiązań z nowatorskimi stanowi dodatkowy atut przedsięwzięcia. Dopuszczalne jest wprowadzanie teraźniejszej funkcji do zabytkowych gmachów i spektakularnych detali do zespołów historycznych lub ogarnięcie całości nową wizją architektoniczną. Warunkiem jest kontrola nad ingerencją w istniejącą tkankę. Dopuszczalne są wizjonerskie realizacje i spokojne bezpiecznie wpisujące się w kontekst miejsca i przemian. Często wartość emocjonalna, techniczna, wiązana z miejscem, przesądza o pozostaniu obiektu lub jego wskrzeszeniu. Przemawia za powyższym chociażby pomysł powrotu do pływających basenów na Sekwanie. W 2008 r., 13 lat od zatonięcia Deligny – jednego z basenów, zakończono ostatecznie budowę nowego pływającego basenu. Paryżanie chcą wskrzesić ducha Deligny. Obiekty pojawiające się na rzece od XVIII w. pozytywnie kojarzyły się z oazą relaksu i ekstrawagancji w centrum miasta. Piękno i jakość architektury może szczególnie ułatwić tę więź i jej trwałość.

BIBLIOGRAFIA

- Gaillard M., *Architectures des sports*. CEP Edition, Paris 1982.
- Beelitz K., Förster N., *Przewodnik po architekturze nowoczesnej Breslau/Wrocław*, Wydawnictwo VIA NOVA, 2006.
- Wirszyłło R., *Kierunki rozwoju architektury urządzeń sportowych*, [w:] *Urządzenia sportowe*, Arkady, Warszawa 1982.
- Stadia (<http://www.stadia.gr/oaka/oaka-f.html>).
- Portal dla architektów i inwestorów (www.architekci.pl/konstrukcje/index.php?id_dzialu=49&id_fragment=1370&od=0).
- Athens Info Guide (www.athensinfoguide.com/olympicvenues.htm).
- Engineering Timelines (www.engineering-timelines.com/scripts/engineeringItem.asp?id=1095).
- archiCentral (www.archicentral.com/les-bains-des-docks-le-havre-france-jean-nouvel-5760).
- Norwegian Tunnelling Society (www.tunnel.no/article.php?id=65).
- Liberation (www.liberation.fr/societe/0101473300-une-piscine-flottante-pour-s-ebrouer-dans-la-seine).